

Eyvah ..! Yine mi dersler?

Çırakoğlu, O.C. (2002). Eyvah!.. Yine mi dersler? *Çocuk*, 19, 31-33.

Okulların açılmasıyla birlikte birçok ailenin çocuklarının ders çalışmasına ve okul başarısına ilişkin kaygıları da yeniden artmaya başladı. Bu yazıda belirli dönemlerde birçok anne babanın sıkıntılı zamanlar geçirmesine neden olan, bazen de anne baba ile çocuk arasındaki ilişkiyi içinden çıkılmaz bir hale getiren ders çalışmaya ilişkin sorunları irdelemeye çalışılacaktır. Her bireyin ve ailenin birbirinden farklı özellikleri olduğunu düşünürsek yazıda okuyacağınız yaklaşım ve önerileri her aileye ya da çocuğa uygulamak mümkün değildir. Ancak belirli alanlarda sizleri düşündürebilmesi belki de yapabileceğiniz bazı yaklaşım değişikliklerinin ilk adımı olabilir.

Çocuk yetiştirmenin her alanında anne babaların gereksinim duyduğu temel kurallardan bir tanesi anne baba arasındaki tutum birliğidir. Anne babanın çocuk yetiştirme konusunda benzer tutumlara sahip olması hem bu konudaki çatışmaları azaltan hem de gelişmekte olan çocuğa neyi yapıp yapmaması gerektiğini söyleyen önemli bir etkidir. Anne baba arasındaki tutum farklılıkları çocuklar tarafından çok kısa sürede fark edilir ve kullanılmaya başlanır. Elbette burada kasıtlı ya da art niyetli bir kullanmadan söz etmiyoruz. Ancak çocuklar için anne baba arasındaki bu farklılıkların ikincil kazanımlarının çok fazla olduğu unutulmamalıdır. Ders çalışma konusunda da ailenin çok net bir tutumunun olması gerekir. Bu tutum sayesinde çocuk okula ilişkin konularda nasıl davranması gerektiğini öğrenip içselleştirebilirler. Bu aşamada bu tutumların çocuğa yansıtılmasını sağlayan bazı davranışlardan ve olası durumlardan söz etmek yerinde olacaktır.

Öncelikle çocuğunuzun sizin ondan beklentilerinizi açık bir biçimde bilmesi gerekir. Bu satırları okuyan anne babalar “Bizim ondan beklentimiz belli; başarılı olmasını istiyoruz.” diye düşünebilirler. Ancak, başarılı olmak göreceli bir kavramdır. Bireyden bireye değiştiği gibi aileler arasında da farklılık gösterebilir. Siz çocuğunuzun bir dersten alacağı 4 puanı başarı olarak düşünürken çocuğunuz 3 puanı ya da o dersten derse katılmış olmayı başarı sayıyor olabilir. Bu nedenle, çocukla iletişim içinde olmanız başarı, başarısızlık gibi kavramların netleştirilmesi açısından çok önemlidir. Aksi takdirde sizin başarısız bulduğunuz ama kendi okul başarısından memnun bir çocuğunuz olabilir. Böyle bir durumda da bitmek bilmeyen çatışmaların, aldatmaların, yalan söylemelerin başlaması çok olasıdır.

Çocuğunuzun okuldaki performansını öğretmeni ile işbirliği içinde yakından takip edebiliyorsanız zaten hangi derslerden nasıl bir performans gösterebileceğini de tahmin edebiliyorsunuzdur. Eğer çocuğunuz matematik,

fen bilgisi gibi derslerden tutarlı biçimde “2” alıyorsa dönem başında ona “Bu yıl derslerin “5” olmasını istiyoruz” demeniz çocuğunuzun korkmasına ve kaygılanmasına neden olabilir. Bunun ardından da başarısızlık ve motivasyon kaybının gelmesi sürpriz olamayacaktır. Alternatif bir davranış biçimiye çocuğunuzla birlikte daha gerçekçi ve ulaşılabilir bir hedef belirlemeniz olabilir. Örneğin ilk dönem sonunda bu derslerdeki notunun 3 olması gibi. Bu sayede çocuğunuzun sizin beklentilerinizin ulaşmazlığı konusundaki endişelerini de gidermiş olursunuz. Bazı çocukların anne babalarının okulla ilgili beklentileri yükselmesini diye sınavdaki performansını bilinçli bir biçimde düşük tuttukları bilinmektedir.

Hedeflerin belirlenmesi hem anne babaya hem de çocuğa bazı kolaylıklar sağlar. Anne baba okul süresince çocuğuna hedefleriyle ilgi geribildirim verme şansına sahip olacaktır. Çocuğunuz, birlikte kararlaştırdığınız hedefin altında performans göstermeye başladığında bu durum birlikte ele alınabilir ve çözüm aranabilir. “Seninle birlikte bu ders için dönem sonunda 4 hedeflemiştik. Bu sınavdan 2 almışsın. Bu not biraz daha gayret edersen hedefine ulaşabileceğini gösteriyor. Gel biraz konuşalım. Acaba 4 almana engel olan şey neydi onu bulalım.” diyebilmeniz çocuğunuzun sizin desteğini algılamasını sağlayacaktır. Ara sıra yapacağınız bu kısa süreli konuşmalar hem sorunun nedenini bulmanızı hem de çocuğunuzun yakından takip edebilmenizi kolaylaştıracaktır.

Hedef belirleme-İpuçları

- Hedefleri çocuğunuzla birlikte belirleyin
- Onun söylediklerini kulak arkası etmeyin
- Hedef belirlerken çocuğunuzun geçmiş performansını dikkate alın
- Gerçekçi olun ve ulaşılabilir hedefler koyun
- İlk aşamada küçük hedefler belirleyin
- Çocuğunuz, birlikte belirlediğiniz hedeflerden uzaklaşmaya başlarsa hedefleri küçültün
- Hedefe yönelik süreçte çocuğunuza geribildirim verin
- Sizin bir zamanlar, onun ise hala bir çocuk olduğunu unutmayın

Çocukların okul başarısını etkileyen bir diğer neden de aile içindeki dengeli bir ödül ceza sisteminin eksikliğidir. Ödül ceza sistemi anne babalar tarafından sıklıkla yanlış anlaşılabilir. Bazı anne babalar yalnızca ceza bazıları ise yalnızca ödül den yana olmaktadır. Bazı durumlarda ise ödül ve cezanın dağılımında dengesizlikler göze çarpmaktadır. Çocuğunuzun söz verdiği saatte evde olmadığına 1 gün dışarı çıkmama cezası verirken okuldan kaçması durumunda 1 gün TV izlememe cezası veriyorsanız cezanın dağılımı konusunda yeniden düşünmeniz gerekebilir. Buradaki amaç aileniz için

önemsediğiniz, doğru ya da yanlış bulduğunuz davranışların çocuğunuz tarafından öğrenilmesini sağlamaktır. Bu sayede çocuğunuz kendi zihninde olaylar, durumlar ve davranışlar arasında bir hiyerarşi oluşturacak ve kendi denetimini sağlamaya başlayacaktır. Az önemsediğiniz bir hataya çok ağır, çok önemsediğiniz bir hataya da önemsiz bir ceza vermeniz çocuğunuzun kafasının karışmasına neden olabilir. Bu nedenle ceza vermeden önce iki kere düşünmek ve dikkatli olmak gerekir. Hem ödül hem de ceza belirli bir disiplin çerçevesinde uygulandığında başarılı sonuçlar doğuracaktır. Örneğin başlangıçta üç günde bir dersinin başına geçen çocuğunuz her gün 15 dakikada olsa ders çalışırken görmeye başladığınızı düşünelim. Bu durumda iki farklı biçimde davranılabilir; ya “15 dakikada ne çalışacaksın hiç değilse bir saat çalış” diyerek çocuğunuzun attığı adımları cezalandırmak ya da “Aferin, çok iyi gidiyorsun. Böyle devam edersen daha başarılı olabilirsin” diyerek onu ödüllendirmek. Böyle bir ödüllendirmenin daha olumlu etkileri olacağını tahmin etmek zor olmayacaktır.

Ödül cezanın etkili biçimde kullanılmasını engelleyen bir diğer etken de anne babanın çocuğun davranışına göre değil de kendi duygu durumuna göre hareket etmesidir. O gün eve sinirli gelmişseniz verebileceğiniz cezanın olması gerekenden daha ağır olma olasılığı yüksektir. Benzer biçimde o gün keyfiniz yerindeyse olması gerekenden daha büyük bir ödül verebilirsiniz. Her iki durumda da ödül ve cezayı yapılan davranıştan çok sizin duygu durumunuz belirleyeceği için etkisi azalacak ya da olumsuz etkiler yapabilecektir.

Ödül ve Ceza-İpuçları

- Dengeli bir ödül ceza sistemi kurun.
- Tutarlı olun (hem kendi içinizde hem de çocuğun yetiştirilmesinde rolü olanlarla).
- Mümkünse ödülü tercih edin.
- Tehdit etmeyin-yalnızca ödül ya da cezayı uygulayın.
- Tutamayacağımız sözler vermeyin.
- Kendi duygu durumunuza göre ödül ya da ceza vermeye özen gösterin.
- Fiziksel şiddetten kaçının.
- Çocuğunuzun hangi davranışının ödüllendirdiğini ya da cezalandırdığını bilme hakkı olduğunu unutmayın.
- Ona yalnızca yapmaması gerekeni değil ne yapması gerektiğini ve nasıl yapabileceğini de söyleyin.
- Sizin bir zamanlar, onun ise hala bir çocuk olduğunu unutmayın.

Çocuklarının ders çalışması için çaba veren anne babaların dikkat etmeleri gereken bir diğer nokta da “baskı” ile “denetimin” birbirinden ayrıştırılmasıdır. Anne babalar bazı durumlarda

çocuklarının ders çalışıp çalışmadığını denetlemek adına hatalı davranışlar sergileyebilmektedirler. Örneğin, çocuklarının ders çalıştığına bunu görmediği sürece inanmayan bazı anne babalar çocuklarının çalışma odasında değil kendi yanlarında çalışmasını istemektedirler. Bu tip davranışlar elbette ki okul problemlerinin ilerlediği durumlarda ortaya çıkan ve çaresizliğin neden olduğu davranışlardır. Oysa ki çocuğunuzun denetlemenin daha kolay ve daha çok sonuç getiren yöntemleri bulunabilir. Çocuğunuzun masanın başında ders çalışırken görmek bir çok anne babayı tatmin etmemektedir çünkü çoğunlukla o zaman zarfında çocuklarının gerçekten neyle ilgilendiğini ya da ne düşündüğünü bilmemektedirler. Çocuğunuzun yakından denetlemek isteyen anne babaların çocuklarının o gün hangi dersten ne yapmak için masaya oturduğunu ders çalışmaları başlamadan önce bilmeleri gerekir. Aksi durumda yapılan denetleme “Çalıştın mı? Çalıştım.” diyalogunun ötesine geçmeyecektir. Tabii ki denetlemeden yalnızca çocuğunuzun o an için ne yaptığının denetlenmesi anlaşılmalıdır. Burada sözünü ettiğimiz denetleme çocuğunuzun okuldaki durumunu, derslere katılımını, okula devam durumunu, sınav notlarını, evdeki çalışmalarını içeren geniş kapsamlı bir denetlemedir ve bu nedenle de öğretmenler ve okul idaresiyle yakından işbirliğini gerektirir. Bu uygulamaların çocuğunuzun derslerindeki başarısını arttırabilmesi için kilit kavram “tutarlılıktır”. Anne babanın zaman içinde ve kendi aralarında tutarlı davranması gerekmektedir.

Eşlerin evin işleyişini kolaylaştırmak için kendi aralarında iş bölümü yapmaları sık karşılaşılan bir durumdur. Ancak bazı aileler çocukları da bu iş bölümünün içine dahil etmektedirler. Oysa ki çocuklar okula ilişkin konularda hem annelerinin hem de babalarının ilgisine ihtiyaç duyarlar. Bu sorumluluğun yalnızca anne ya da baba tarafından üstlenilmesi bu desteği azaltacaktır. Ayrıca, okul ya da derslerle ilgili iş bölümünün dışında kalan ebeveynin çocuk üzerindeki denetim ve yaptırım gücü azalacaktır. Çocuklarının başarısına birlikte sevinen ve başarısızlığına birlikte üzülen anne babalar için okula ilişkin sorumlulukları da paylaşmak en doğru davranış olacaktır.

Burada çocuklarının dersleri konusunda anne babaların yapabilecekleri konusunda değinilmesi gereken sayısız konudan yalnızca birkaçına değinebildik. Öte yandan yukarıda değindiğimiz uygulamaları yapan anne babaların da zaman zaman problem yaşadıklarını görüyoruz. Böyle durumlarda sık karşılaşılan sorun kaynaklarına da kısaca değinmemiz yerinde olacaktır.

Çocuğunuzun duygusal bir sorunu olması konsantrasyonunu ve dikkatini başka noktalara odaklamasına neden olacağı için derslerindeki başarıyı düşürebilir. Çocuklar bir çok nedenden

dolayı duygusal sorunlar yaşayabilirler. Anne baba anlaşmazlıklarının çok şiddetli yaşandığı durumlarda çocukların ailenin geleceğine ve anne babayı kaybetmeye dair endişeleri artabilir. Okuldaki arkadaşlarının onun bir özelliğini alay konusu yapmaları çocuğun okula karşı motivasyonunu düşürebilir. Okul arkadaşlarıyla ilişkilerinde sorunlar çıkması bazı dönemlerde sıkça karşılaşılan bir durumdur. Bu çatışmaların ortaya çıkması ve sağlıklı bir biçimde çözülmesi çoğunlukla çocuğun gelişimi açısından önemlidir. Ancak belirli dönemlerde bu çatışmalar ve anlaşmazlıklar çocuğun başa çıkma becerilerini aşmaya başlayabilir. Böyle durumlarda da ders başarısında düşüşler görülebilir. Anne babanın böylesi dönemlerde paniğe kapılması çocuklarına baskı yapmasına neden olmakta ve durumu çocuk için daha zor baş edilir bir hale getirebilmektedir.

Böyle dönemlerde anne babanın en önemli görevi çocuğunu anlamaya çalışmak ve ona destek olmaktır. Anne babanın önemsiz ya da yetersiz olduğunu düşündüğü küçük konuşmalar ve destekleyici sözler düşünüldüğünden çok daha olumlu sonuçlar üretebilir çünkü her ne kadar bazen öyle olduğuna inanmasak da çocuklarında ailelerine karşı bir sorumluluk duyguları vardır ve yapması gerekenleri yapamamak onları da üzer. Dikkat Eksikliği Hiperaktivite, Özgül Öğrenme Güçlüğü gibi uygun ve düzenli tedavi gerektiren bazı problemlerin çocuklar okula başladıktan sonra fark edilmesi de sık karşılaşılan bir durumdur. Bu tip problemler okul başarısını çok etkileyen bozukluklardır. Bir an önce tanı konulması ve tedaviye başlanması hem çocuğun hak etmediği biçimde zorlanmasını hem de olası davranış bozukluklarına yönelmesini engelleyecektir. Sınıf öğretmeni, rehber öğretmen, aile ve psikolog ya da psikiyatrist arasındaki işbirliği sözünü ettiğimiz bozuklukların etkili biçimde çözülmesi için önemli bir rol oynamaktadır.

Bu yazıda özellikle ilköğretim çağındaki çocukların ders çalışmaya ilişkin sorunlarının belirlenmesi ve çözülmesi için anne babaların yapabileceklerinin yalnızca küçük bir bölümüne değinmeye çalışılmıştır.

Elbette ki okul yaşamı boyunca çocukların ve ailelerin karşılaşabileceği sayısız sorun vardır. Bu sorunların ortaya çıkmasını en aza indirgeyecek ve çözümünü kolaylaştıracak en koruyucu etken ise anne baba ve çocuk arasındaki sağlıklı iletişimidir. Çocuğun yaşadığı ders problemini yalnızca bir “okul problemi” olarak düşünmek yerine, çocuğu ilgileri, istekleri, duyguları, düşünceleri, sevdikleri, sevmedikleri olan bir bütün olarak görmek ve okul problemini bu bütün içinde değerlendirmek çok daha olumlu sonuçlar üretecektir.

Sizin bir zamanlar, onun ise hala bir çocuk olduğunu unutmayın...